

Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΙΜΙΑ-ΜΑΔΡΙΤΗ-ΕΛΣΙΝΚΙ ΤΟΥ ΕΚΛΙΠΟΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΗΜΙΤΗ

Του Ευάγγελου Γριβάκου, Αντιστρατήγου ε.α. – Νομικού

ΙΜΙΑ. Ο Κων/νος Σημίτης (1936-2025) ανέλαβε για πρώτη φορά πρωθυπουργός της Ελλάδος στις 18 Ιαν. 1996 και παρέμεινε στο αξίωμα επί μια οκταετία. Λίγες ημέρες αργότερα (25-31 Ιανουαρίου), ξέσπασε η κρίση στις βραχονησίδες Ίμια (τουρκιστί «Καρντάκ»). Η τότε έλλειψη εμπειρίας του σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, τον οδήγησαν στην – εσφαλμένη, όπως απεδείχθη – απόφαση εξόδου του στόλου στο Αιγαίο που αναπτύχθηκε σε εγγύς αντιπαράθεση με τον τουρκικό στόλο. Στις 26 Ιανουαρίου, ο Δήμαρχος Καλύμνου υψώνει στα Ίμια την Ελληνική Σημαία και την επόμενη Τούρκοι δημοσιογράφοι την κατεβάζουν και υψώνουν την τουρκική. Στις 28 Ιανουαρίου, το περιπολικό του Ελληνικού ΠΝ «Αντωνίου», κατεβάζει την τουρκική σημαία και υψώνει την Ελληνική. Το βράδυ, Έλληνες βατραχάνθρωποι αποβιβάζονται και εγκαθίστανται στην Μεγάλη Ίμια χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τα τουρκικά πολεμικά. Η κατάσταση γίνεται συνεχώς και πιο κρίσιμη. Ο Σημίτης από τη στρατιωτική σύρραξη επιλέγει τη διπλωματική λύση για εκτόνωση της κρίσης. Τα μεσάνυκτα της 31^{ης} Ιανουαρίου συγκαλεί έκτακτη σύσκεψη στο γραφείο του και, σχεδόν δύο ώρες αργότερα, φθάνει στο ΓΕΕΘΑ η είδηση ότι Τούρκοι κομάντος έχουν αποβιβάσθει στην Μικρή Ίμια. Στις 04:30 το πρωί της ίδιας ημέρας, ελικόπτερο του Ελληνικού ΠΝ απονηώνεται από την φρεγάτα «Ναβαρίνο», φθάνει πάνω από τα Ίμια, αναφέρει ότι εντόπισε 10 Τούρκους κομάντος με την τουρκική σημαία αλλά στην επιστροφή ενημερώνει για βλάβη, χάνεται από τα ραντάρ και πέφτει στη θάλασσα. Ηρωικοί νεκροί το πλήρωμά του Υποπλοίαρχος Χριστόδουλος Καραθανάσης, Υποπλοίαρχος Παναγιώτης Βλαχάκος και Αρχικελευστής Έκτορας Γιαλοψός. Την 6^η πρωινή (πάντοτε της 31^{ης} Ιαν. 1996) επεμβαίνουν οι Αμερικανοί και αναγκάζουν Ελλάδα και Τουρκία να αποδεχθούν το δόγμα: No ships, no troops, no table-flags (όχι πλοία, όχι στρατεύματα, όχι σημαίες). Τούτο ο Σημίτης θεώρησε ως προσωπική του νίκη. Έτσι έληξε τυπικά η κρίση των Ιμίων που όμως άφησε μελανά σημάδια για την Χώρα μας. Πρώτον, διότι προκάλεσε έμπρακτη αμφισβήτηση και κατάληψη - έστω και προσωρινή - εθνικού εδάφους και μάλιστα υπό την ανοχή της διεθνούς κοινότητας. Δεύτερον, διότι έδωσε στην Τουρκία αφορμή να αμφισβητήσει την ελληνικότητα νησιών και νησίδων στο Αιγαίο και να εγείρει θέμα «γκρίζων ζωνών», κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου. Η θεωρία αυτή εξακολουθεί να επηρεάζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις μέχρι σήμερα.

ΜΑΔΡΙΤΗ. Στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ, την 8^η Ιουλ. 1997, υπεγράφη στην Μαδρίτη μεταξύ του Κ. Σημίτη και του Τούρκου Προέδρου Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ κοινό ανακοινωθέν «για τη μείωση της έντασης στο Αιγαίο και την απομάκρυνση του κινδύνου σύρραξης ανάμεσα στις δύο χώρες», γνωστού και ως «Συμφωνία της Μαδρίτης», που θεωρείται διπλωματική κατάληξη της κρίσης των Ιμίων. Ο Κ. Σημίτης, σε δηλώσεις του υπερασπίστηκε τη Συμφωνία, υποστηρίζοντας ότι «με αυτήν η Τουρκία αναγνώρισε σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο ότι η βία δεν έχει θέση στις σχέσεις μεταξύ των

δύο χωρών και, επί πλέον, αποσύρθηκε η απειλή πολέμου που σκίαζε τις σχέσεις μας με την γείτονα και εμπόδιζε την ανάπτυξη ενός καλού κλίματος». Όμως τα ελληνικά πολιτικά κόμματα είχαν τις επιφυλάξεις τους. Η ΝΔ εκτίμησε ότι το ανακοινωθέν της Μαδρίτης έχρηζε διευκρινήσεων καθώς έγερνε ερωτήματα σχετικά με το θέμα της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων, το ΚΚΕ έκανε λόγο για «αμερικανοποίηση» του Αιγαίου, ο ΣΥΝ ζήτησε σύγκληση του Συμβουλίου Πολιτικών Αρχηγών, το ΔΗΚΚΙ μίλησε για ανατροπή του καθεστώτος του Αιγαίου και η Πολιτική Άνοιξη χαρακτήρισε τη Συμφωνία ως επώδυνη δέσμευση της Ελλάδος και ανώδυνο ευχολόγιο της Τουρκίας. Το γεγονός που έγινε αποδεκτό από όλες τις παρατάξεις ότι, δηλαδή, η Συμφωνία είναι εξ ολοκλήρου έργο των ΗΠΑ - και μάλιστα υπό την ποδηγέτηση της τότε υπουργού Εξωτερικών Μαντλίν Ολμπράιτ – όχι απλά υπερακόντισε τον αντιαμερικανισμό στη Χώρα που είχε δημιουργήσει η κρίση των Ιμίων (ήταν ακόμη νωπό το γνωστό «Ευχαριστούμε τις ΗΠΑ» του πρωθυπουργού), αλλά και έθεσε εν αμφιβόλω τις διπλωματικές ικανότητες της κυβέρνησης Σημίτη. Ο πρώην πρωθυπουργός Κων/νος Μητσοτάκης στο βιβλίο του Αλέξη Παπαχελά αποκάλυψε την όλη αλήθεια για τηναμερικανική επέμβαση με την απλή φράση ότι «την Συμφωνία την έγραψαν οι Αμερικανοί» (!). Σχετικό είναι και το απόρρητο τηλεγράφημα του πρέσβη των ΗΠΑ στην Αθήνα Νίκολας Μπερνς προς το State Department, που αποκάλυψε ότι η κυβέρνηση Σημίτη απέρριπτε την ιδέα πως τα Ίμια θα μπορούσαν να συνδεθούν με τις προϋπάρχουσες διαφορές για τα χωρικά ύδατα και την υφαλοκρηπίδα και αποδέχονταν να συζητήσει την παραπομπή του εδαφικού καθεστώτος των Ιμίων, των «γκρίζων ζωνών» και της αποστρατικοποίησης των Δωδεκανήσων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και μάλιστα ένα προς ένα τα ανωτέρω ζητήματα και όχι συνολικά (πακέτο) όπως ήθελαν και θέλουν οι Τούρκοι. Έθετε δηλαδή την εδαφική κυριαρχία μας στην κρίση τρίτων.

Η Συμφωνία της Μαδρίτης έχει την θετική πλευρά ότι επανάφερε μια δόση ρεαλισμού στις ελληνικές θέσεις, τις κατέστησε πιο δυναμικές και τις προσανατόλισε για την επόμενη χρονική περίοδο προς λήψη ορθότερων αποφάσεων. Φιλοσοφία του Κ. Σημίτη ήταν ότι για επιτυχίες στην πολιτική απαιτούνται ορθολογικές εξισορροπήσεις και πως πρέπει κάθε φορά να «ζυγίζει» κάποιος τι είναι αυτό που θυσιάζει έναντι αυτού που παίρνει. Υπάρχει, όμως, και η αρνητική πλευρά. Από την εποχή της υπογραφής και μετά, πολλοί υποστήριξαν ότι η Συμφωνία έχει κατά καιρούς δώσει στήριγμα στην Τουρκία να την ερμηνεύσει κατά το δοκούν και να προβαίνει σε ανάλογες ενέργειες. Το πλέον επίμαχο σημείο θεωρείται το τέταρτο (4^ο) από τα έξη συνολικά σημεία που την καταρτίζουν, με κείμενο «Σεβασμός στα νόμιμα ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία της», που επανειλημμένως έχει εγείρει θέματα αμφισβητήσεων και πολιτικών διενέξεων στο εσωτερικό της χώρας. Μαρτυρίες έγκριτων αναλυτών και διπλωματών υποστηρίζουν ότι το εν λόγω σημείο εξομοιώνεται με πολιτική δήλωση η οποία επιβεβαιώνει και ενισχύει τις θεωρίες περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, υποχρεώνει την Ελλάδα να μην προβαίνει σε μονομερείς ενέργειες και την δεσμεύει για την μη επέκταση των χωρικών της υδάτων. Επί πλέον η Άγκυρα, με το πρόσχημα της αναγνώρισης των τουρκικών ζωτικών συμφερόντων στο Αιγαίο, θεωρεί ότι η Αθήνα, εμμέσως πλην σαφώς, αποδέχεται την άποψή της περί «της ύπαρξης νησιών αμφισβητούμενης κυριαρχίας» που προβάλλει διεθνώς

η Τουρκία. Σήμερα οι Τούρκοι αξιοποιούν την Συμφωνία για να θεμελιώσουν σε αυτήν το Δόγμα της Γαλάζιας Πατρίδας και το τουρκολιβικό μνημόνιο

ΕΛΣΙΝΚΙ. Αρχές Δεκ. 1999, συνήλθε στο Ελσίνκι η Σύνοδος Κορυφής της ΕΕ που ήταν η κατάληξη μιας δύσκολης πορείας με αφετηρία την επικύρωση του casus belli από την Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση το 1955 μέχρι τα Ιμια, τη σύλληψη του Οτσαλάν στις αρχές του 1999 και τη Μαδρίτη, με σκοπό τη διερεύνηση προϋποθέσεων έναρξης διαπραγματεύσεων για τη διεύρυνση της Ένωσης με τις υποψήφιες χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Τουρκίας και της Κύπρου. Ισχυρό «χαρτί» της κυβέρνησης Σημίτη ήταν η «απειλή» μπλοκαρίσματος της διεύρυνσης, ώστε να αποσυνδεθεί η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ από προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού. Και αυτό το «χαρτί» αποδείχθηκε αποτελεσματικό βήμα για την Κύπρο, καθώς πράγματι έγινε αποδεκτή από τη Σύνοδο η ένταξή της στην ΕΕ χωρίς προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ) αποφάνθηκε ότι, αν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης, δεν είχε επιτευχθεί λύση του Κυπριακού, θα ήταν υποχρεωμένο, λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων, να αποδεχθεί την προσχώρηση της Κύπρου χωρίς περαιτέρω δεσμεύσεις. Αλλά και από πλευράς Τουρκίας η Σύνοδος έκανε ένα σημαντικό βήμα. Αναγνώρισε σε αυτήν το καθεστώς της «υποψήφιας προς ένταξη χώρας». Συγκεκριμένα, με βάση τις διατάξεις της παράγρ 4 του «Κειμένου Συμπερασμάτων» της Συνόδου, η Τουρκία και οι λοιπές προς ένταξη χώρες υποχρεούνταν «να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίλυση των παρουσιαζόμενων συνοριακών διαφορών και άλλων συναφών θεμάτων», άλλως θα έπρεπε να τις φέρουν ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου. Σημαντική ήταν η επισήμανση του Κειμένου ότι το αργότερο μέχρι τα τέλη 2004, το ΕΣ θα επανεξέταζε την κατάσταση ως προς την εκκρεμή διαφορά. Τελικά η Κύπρος εντάχθηκε στην ΕΕ την Πρωτομαγιά του 2004. Ωστόσο, η Συμφωνία κρίθηκε ότι σε ορισμένα κρίσιμα σημεία της ήταν μειονεκτική για την Ελλάδα και πρόσβαλε τα εθνικά της συμφέροντα. Ειδικότερα, ο όρος «εκκρεμείς συνοριακές διαφορές», ερμηνευόμενος, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει, πλην της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ (το μόνο ζήτημα που η Ελλάς αποδέχονταν προς συζήτηση) και διαπραγματεύση για την επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης (χωρικά ύδατα) από τα 6 στα 12 μίλια, πράγμα απαράδεκτο σύμφωνα με πρόβλεψη του Διεθνούς Δικαίου που επιτρέπει στα παράκτια κράτη να προχωρούν στην επέκταση της Αιγιαλίτιδας ζώνης τους μονομερώς άνευ συμφωνίας τρίτου κράτους. Ομοίως με τον όρο «συναφή θέματα» απαράδεκτα νοούνταν προς διαπραγματεύση οι γκρίζες ζώνες και η αποστρατικοποίηση των νησιών του Ανατ. Αιγαίου. Πλέον αυτών παρέχονταν η δυνατότητα της Τουρκίας προς υπαγωγή οποιασδήποτε - κατά την κρίση της- διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και μάλιστα χωρίς συνυποσχετικό.

Αυτή, λοιπόν, ήταν σε αδρές γραμμές, η «Στρατηγική του Ελσίνκι» όπως ο ίδιος ο Κ. Σημίτης, ονόμασε την πολιτική του ενδοτισμού και της ειρηνικής υπαναχώρησης που ακολούθησε στη Σύνοδο του Ελσίνκι. Κατά την τετραετία 2002-2004, εξήντα τέσσερις (64) γύροι διερευνητικών επαφών με την Τουρκία απέβησαν άκαρποι και η κυβέρνηση Σημίτη δεν μπόρεσε να υπογράψει συνυποσχετικό με την Τουρκία.

Στα τέλη του 2004, άρχισαν οι διαδικασίες οριστικοποίησης της Συμφωνίας με την Τουρκία, αλλά διακόπηκαν με τη λήξη της θητείας του Κ. Σημίτη. Από τις εκλογές της 7^{ης} Μαρτ. 2004 προέκυψε νέα κυβέρνηση στην Ελλάδα

με πρωθυπουργό τον Κων/νο Καραμανλή. Το ίδιο έτος, ο πρώην ΥΠΕΞ Πέτρος Μολυβιάτης πέτυχε την αντικατάσταση της φράσης «εκκρεμείς συνοριακές διαφορές και συναφή θέματα» με τη φράση «εκκρεμής συνοριακή διαφορά» (εννοώντας την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ) και υποβάθμισε την υποχρεωτικότητα προσφυγής στη Χάγη με την διόρθωση «αν απαιτείται». Στη Σύνοδο του Δεκ. 2004 η κυβέρνηση δήλωσε ότι αποφάσισε να απεμπλακεί από τις δεσμεύσεις της Συμφωνίας. Ο Κ. Καραμανλής δήλωσε ότι οι «ασφυκτικοί χρονικοί περιορισμοί δεν βοηθούν την ελληνική προσέγγιση». Έτσι, ουσιαστικά επανήλθε η πολιτική των προηγούμενων δεκαετιών του Ανδρέα Παπανδρέου και του Κων/νου Καραμανλή. Το έτος 2015, ο ΥΠΕΞ Ευαγγ. Βενιζέλος της κυβέρνησης Αντ. Σαμαρά, με τη δήλωσή του στον ΟΗΕ ότι η «η χώρα μας δεν αναγνωρίζει την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου της Χάγης για θέματα εδαφικής κυριαρχίας, συμπεριλαμβανομένων και των χωρικών μας υδάτων», τύποις και ουσία ενταφίασε την Συμφωνία του Ελσίνκι. Με το πέρασμα του χρόνου, η περίοδος αισιοδοξίας που δημιούργησε το Ελσίνκι αντικαταστάθηκε από μια σειρά μακρών εκκρεμών ζητημάτων που έθεσε ο τουρκικός αναθεωρητισμός, όπως το μεταναστευτικό, το προσφυγικό, η γαλάζια πατρίδα, η επεκτατική πολιτική Τουρκίας κ.λπ. Σήμερα δεν μπορούμε να αναζητήσουμε στη Στρατηγική του Ελσίνκι τη λύση στα θέματα αυτά. Η ΕΕ δεν ενδιαφέρεται πλέον να γίνει μέλος της η Τουρκία η οποία, όμως, δεν εννοεί να εκπέσει των διεκδικήσεών της σε Ελλάδα και Κύπρο, έναντι οιοδήποτε ευρωπαϊκού ανταλλάγματος. Αλλά και η Ελλάδα δεν είναι επιτρεπτό να απέχει των διεκδικήσεων των κυριαρχικών της δικαιωμάτων που ήταν το κυρίαρχο στοιχείο της Στρατηγικής του Ελσίνκι.